

Rådgivning til minoritetsspråklige foreldre fra et multikulturelt perspektiv

Av MERAL R. ØZERK

Meral Øzerk er lektor i barnehagepedagogikk og spesialpedagog med fordypning i relasjonsvansker hos barn. Hun har flere års erfaring fra barnehage og grunnskolen, herunder en spesialscole som reiselærer. Hun har siden 2003 jobbet som rådgiver ved Torshov kompetansesenter hvor hun særlig arbeider med minoritetsspråklige med sammensatte lærevanske. Nylig har hun gjennomført et prosjekt om kompetanseheving i multikulturell rådgivning hos PP-rådgivere.

- All individuals, in many respects, are
- (a) like no other individuals,
 - (b) like some individuals, and
 - (c) like all other individuals

Asiatisk ordtak

Innvandringen har gjennom årene ført til endringer i skolens elevsammensetning. I tråd med dette har skolen fått nye foreldregrupper. Foreldrenes heterogenitet har blitt enda større. Skolen og PPT må nå forholde seg til, og samarbeide og kommunisere med, en enda mer heterogen foreldregruppe enn før. Denne artikkelens tema er multikulturell rådgivning og relasjonen PP-rådgiver og innvandrerforeldre. Skolens og PP-rådgivernes møte med slike nye målgrupper gjør i økende grad multikulturell rådgivning til et aktuelt tema.

Kommunikasjon og samarbeid er viktig mellom pedagogisk-psykologiske rådgivere og foreldrene. Dette er forutsetningen for å forebygge vansker og for å bidra til at elevene får lærings-, utvikling og utfoldelsesmuligheter på skolen. Det dreier seg om sosiale, faglige og språklige områder. PP-rådgivernes yrkesutøvelse innebærer situasjoner der de blir nødt til å gi råd til foreldrene og elevene med ulik språklig og kulturell bakgrunn, sammensatte livserfaringer og forskjellige levekår.

MENNESKER ER FORSKJELLIGE

Det som kjennetegner mennesker er at de både er like og forskjellige. Det som er utfordrende i rådgivningssammenheng er at mennesker er forskjellige. Enhver rådgivningssituasjon handler i stor grad om å håndtere forskjellighet. Noen forskjelligheter er annerledes enn andre. Det er mange elever i skolen som har fysiske, psykiske og/eller sosiale vansker. En god del elever kan også ha vansker med skolebasert læring og dermed læringsutbytte på skolen i kortere eller lengre tid. Som mennesker kan elever fra språklige minoriteter ha forskjellige fysiske, psykiske, faglige og sosiale forutsetninger og ulike stiler for læring. Alt dette kommer i tillegg til deres varierende utviklingsfaser med hensyn til førstespråk og norsk. I tillegg til deres forskjellige kulturelle og språklige utgangspunkt, kan de ha til dels varierende erfaringer fra barnehagen og fritidsaktiviteter. De akademiske ressursene som deres foresatte og søsken representerer, kan også variere sterkt. PP-rådgivernes møte med minoritets elever og deres foresatte, kan av den grunn innebære en del spesifikke utfordringer. Behovet for multikulturell rådgivning viser seg i sin fulle tyngde i en slik prosess.

MULTIKULTURELL RÅDGIVNING

Multikulturell rådgivning er en form for rådgivning som foregår mellom minst to personer som kan ha ulik sosiokulturell, etnisk og språklig bakgrunn. I en videre forstand kan den omfatte kommunikasjon mellom personer med ulike fysiske og psykiske forutsetninger, sosioøkonomisk status, læringsstiler, ulikt kjønn, seksuallegning, alder osv. Dette innebærer at enhver rådgivningssituasjon har elementer i seg fra multikulturell rådgivning. Det er dette perspektivet som gjør den multikulturelle rådgivningen til *den fjerde kraften* ved siden av den psykoanalytiske, den kognitive atferdsteoretiske, og den humanistiske teorien i psykologi (Gelso og Fretz 2001).

Ingen vanlig PP-rådgivning er fri for multikulturalitet. Et viktig poeng i denne artikkelen er å drøfte hvordan en kan styrke den eksisterende rådgivningspraksisen og gjøre den mer multikulturelt sensitiv og virksom. En styrket multikulturell rådgivningskompetanse hos PP-rådgiverne vil innebære sterkere forutsetninger for profesjonell rådgivning der rådgiveren er i stand til å forstå seg selv og egne holdninger overfor grupper som har en annen bakgrunn enn en selv. I tillegg gir en styrket kompetanse i multikulturell rådgivning et nytt perspektiv for å analysere skolens pedagogiske praksis, og veilede lærerne til å tilrettelegge en opplæring som gagnar alle elevene på skolen.

Rådgivning med en sterk basis i et multikulturelt perspektiv kan ha positive sidevirkninger. Den kan signalisere overfor lærerne at det er viktig å utvikle en multikulturell forståelse, som setter dem i stand til å forstå elevene og deres foresatte uansett språklig, sosioøkonomisk, kulturell og etnisk bakgrunn, og kanskje også med barn med ulike vansker. En slik kompetanse hos PP-rådgiverne vil også gi en økt innsikt i og selvrefleksjon over deres egne utredningsprosedyrer og deres måter å kommunisere med innvandrerforeldre på.

Multikulturell rådgivning handler om å praktisere rådgivning med ærlighet, engasjement og empati. Multikulturell rådgivning har flere aspekter. Denne artikkelen tar kun opp følgende hovedaspekter ved utvikling av kompetanse i multikulturell rådgivning:

- PP-rådgiverens oppmerksomhet overfor egne normer, verdier og fordommer.
- PP-rådgiverens forståelse av innvandrerforeldrenes verdensoppfatning.
- Gjensidig “empowerment” (bestyrking).

MULTIKULTURELL RÅDGIVNING NÅR VI FORSTÅR KULTUR SOM EN USYNLIG VEIVISER

I litteraturen finner vi varierte tilnærminger til fenomenet kultur. I vid forstand handler kultur om et sett av strategier og atferd som er forestilt og utviklet av mennesker på varierte steder og på ulike tidspunkter for å overleve og bevare seg selv som en gruppe gjennom tid og sted (Socrates Commenius 2.1, 2001). I denne sammenheng har kultur en viktig funksjon ved å gi mulighet til en gruppe mennesker til overlevelse som en gruppe eller folk. En slik overlevelse har å gjøre med gruppe-medlemmenes solidaritet med hverandre og tilpasning til naturen og de sosiomaterielle og sosioøkonomiske omstendighetene rundt dem. Mennesker under ulike omstendigheter utvikler varierte ideer, verdi- og normsystemer som igjen påvirker deres hverdagsliv og samspill med hverandre. I en lignende tilnærming til den menneskelige kulturen snakker Hofstede (1993) om kultur som en kollektiv mental programmering.

Kultur som et kollektivt fenomen er et tillært fenomen gjennom interaksjon med signifikante andre og generaliserte andre i varierende sosiale sammenhenger og under varierende livsvilkår. Den menneskelige kulturen viser seg i form av væremåter, handlemåter, relasjoner, tenkemåter og hvordan folk uttrykker tanker og følelser. Kultur som mental

programmering viser seg i mer eller mindre grad som forskjeller i levemåter, i handlinger og normer og verdier mellom ulike folkegrupper, mellom ulike yrkesgrupper og mellom mennesker med forskjellige tilførte og oppnådde identiteter. Denne kollektive mentale programmeringen fører til at ens egen dominante kultur i stor utstrekning blir en *usynlig veiviser* for en selv. Dette innebærer at foreldre og rådgivere som har vokst opp i den samme kulturelle konteksten, har så mye felles at de lettere kan forstå hverandres verbale og nonverbale budskap. De kan forutsi hverandres handlinger og reaksjoner i bestemte situasjoner. I en slik rådgivningssituasjon er den hjelp og støtte som gis av rådgiveren, lettere forståelig og akseptabel. Da blir det lettere for den rådsøkende familien å finne sin vei og passende løsninger. Det er et kjent fenomen at det eksisterer kulturelle variasjoner innenfor samme land på grunn av geografisk tilhørighet, bosted, språk (dialekter), utdannings- og sosioøkonomisk bakgrunn, yrke og religion. Disse variasjonene kan skape en del barrierer i kommunikasjonen mellom PP-rådgiverne og familiene.

Rådgivernes møte med innvandrerforeldre representerer en type møte, der denne barrieren kan oppleves enda sterkere. Som mennesker er rådgiveren og innvandrerforelder like, men som to mennesker med to forskjellige roller og posisjoner er de samtidig forskjellige. Det kan lett oppstå et kulturelt gap mellom rådgiveren og innvandrerfamilien. Dette oppleves problematisk ikke bare av PP-rådgiveren, men også av innvandrerforeldre som er i en vanskelig situasjon. Hvis begge partene bruker sin egen kultur som veiviser, kan det bli vanskelig både for rådgiveren og familien å forstå hverandres ståsted og perspektiver. I denne sammenheng kan begge partene anse egne ståsted som det eneste riktige. De kan handle partisk og etnosentrisk uten å være klar over det. For at PP-rådgiveren skal mestre sin rådgivningsoppgave, særlig overfor grupper som kulturelt sett oppleves forskjellige, er det behov for multikulturell sosiomaterielle og sosioøkonomiske omstendighetene rundt dem. Mennesker under ulike omstendigheter utvikler varierte ideer, verdi- og normsystemer som igjen påvirker deres hverdagsliv og samspill med hverandre. I en lignende tilnærming til den menneskelige kulturen snakker Hofstede (1993) om kultur som en kollektiv mental programmering.

Kultur som et kollektivt fenomen er et tillært fenomen gjennom interaksjon med signifikante andre og generaliserte andre i varierende sosiale sammenhenger og under varierende livsvilkår. Den menneskelige kulturen viser seg i form av væremåter, handlemåter, relasjoner, tenkemåter og hvordan folk uttrykker tanker og følelser. Kultur som mental programmering viser seg i mer eller mindre grad som forskjeller i leve-

måter, i handlinger og normer og verdier mellom ulike folkegrupper, mellom ulike yrkesgrupper og mellom mennesker med forskjellige tilførte og oppnådde identiteter. Denne kollektive mentale programmeringen fører til at ens egen dominante kultur i stor utstrekning blir en usynlig veiviser for en selv. Dette innebærer at foreldre og rådgivere som har vokst opp i den samme kulturelle konteksten, har så mye felles at de lettere kan forstå hverandres verbale og nonverbale budskap. De kan forutsi hverandres handlinger og reaksjoner i bestemte situasjoner. I en slik rådgivningssituasjon er den hjelp og støtte som gis av rådgiveren, lettere forståelig og akseptabel. Da blir det lettere for den rådsøkende familien å finne sin vei og passende løsninger. Det er et kjent fenomen at det eksisterer kulturelle variasjoner innenfor samme land på grunn av geografisk tilhørighet, bosted, språk (dialekter), utdannings- og sosioøkonomisk bakgrunn, yrke og religion. Disse variasjonene kan skape en del barrierer i kommunikasjonen mellom PP-rådgiverne og familiene.

Rådgivernes møte med innvandrerforeldre representerer en type møte, der denne barrieren kan oppleves enda sterkere. Som mennesker er rådgiveren og innvandrerforelderen like, men som to mennesker med to forskjellige roller og posisjoner er de forskjellige. Det kan lett oppstå et kulturelt gap mellom rådgiveren og innvandrerfamilien. Dette oppleves problematisk ikke bare av PP-rådgiveren, men også av innvandrerforeldre som er i en vanskelig situasjon. Hvis begge partene bruker sin egen kultur som veiviser, kan det bli vanskelig både for rådgiveren og familien å forstå hverandres ståsted og perspektiver. I denne sammenheng kan begge partene anse egne ståsted som det eneste riktige. De kan handle partisk og etnosentrisk uten å være klar over det. For at PP-rådgiveren skal mestre sin rådgivningsoppgave, særlig overfor grupper som kulturelt sett oppleves forskjellige, er det behov for multikulturell sosiomaterielle og sosioøkonomiske omstendighetene rundt dem. Mennesker under ulike omstendigheter utvikler varierte ideer, verdi- og normsystemer som igjen påvirker deres hverdagsliv og samspill med hverandre. I en lignende tilnærming til den menneskelige kulturen snakker Hofstede (1993) om kultur som en kollektiv mental programmering.

KULTURELL SENSITIVITET ER VIKTIG, MEN IKKE ALT KAN SES UT FRA KULTURELLE BRILLER

I sammenheng med multikulturell rådgivning anser jeg det som relevant å drøfte tre dominante perspektiver: *det relativistiske perspektivet*, *det absolutistiske perspektivet* og *det universalistiske perspektivet*.

Det relativistiske perspektivet og det absolutistiske perspektivet utgjør ytterpunktene på et kontinuum av tilnærminger til multikulturell rådgivning. I midten finner vi multikulturell rådgivning ut fra det universalistiske perspektivet. Rådgiverne befinner seg på et eller annet sted på den relativistiske-absolutistiske skalaen for multikulturell rådgivning. Det er sjeldent å finne en rendyrket relativistisk orientert rådgiver eller en rådgiver som er uforbeholdent absolutistisk. Alle rådgivere befinner seg et eller annet sted på skalaen avhengig av flere faktorer.

MULTIKULTURELL RÅDGIVNING DOMINERT AV DET RELATIVISTISKE PERSPEKTIVET

De rådgivere som er dominert av det relativistiske kulturperspektivet, anser de ulike kulturene som atskilte enheter. De er av den oppfatning at det enkelte individs væremåte, tenkemåte, erfaringer, livsstil, persepsjon, tenkning og resonnering *fullstendig* formes av den kulturen en blir identifisert med. En kulturel relativistisk rådgivning betrakter innvandrerforeldrenes atferd som et produkt av den antatte kulturen i det landet de kommer fra. Det er i stor grad uheldige overgeneraliseringer og lave forventninger til innvandrerforeldre fra bestemte land og deres barn som dominerer i dette perspektivet. Det tas lite eller ikke noe hensyn til de sosiale og de materielle forholdene familien levde under før de kom til Norge og de forholdene de lever under i Norge. Heller ikke foreldrenes svake utdanningsbakgrunn og språklige problemer tas i betraktning. Det sterke asymmetriske forholdet mellom PP-tjenesten som institusjon og som en del av et stort offentlig apparat og innvandrerforeldrene, blir i den relativistiske tilnærmingen tatt ekstremt lite hensyn til. Innvandrerforeldre og deres barn blir plassert i forskjellige kultur-båser. De blir sett på gjennom stereotype briller. Når noen innvandrerforeldre ikke kommer på møter med PPT, begynner den kulturel relativistiske rådgiveren å tolke dette som en svakhet bare ved innvandrerforeldrene og deres kultur. Det blir bl.a. tolket som at foreldrene ikke bryr seg om sine egne barns skolesituasjon i den kulturen

Når flere PP-rådgivere opplever det samme og ser på problemet fra samme innfallsvinkel, oppstår det et slags perspektivfellesskap og erfaringsfellesskap mellom flere rådgivere. Hvis dette varer lenge, og systemet ikke foretar endringer i rutiner og praksis i forhold til denne foreldregruppen, kan resultatet bli følgende: Innvandrerforeldrene blir underordnet PP-tjenesten, og PP-tjenesten blir underordnet det kultur-

relativistiske perspektivet. Dette er et symptom på at PPT-kontoret er havnet i en vanskelig situasjon. Relasjonen mellom PPT-kontoret og innvanderforeldrene er da vanskelig å forbedre, med mindre PPT-kontoret foretar en runde med selvrefleksjon og kritisk analyse av kontorets rutiner, fremgangsmåter og praksis. En slik refleksjon og analyse kan være smertefull og krevende, men nødvendig. Dette fordi det er utfordrende å gå i seg selv og ta oppgjør med egne vante rutiner, prosedyrer, saksganger, normer, verdier og fordommer. Det er lettere å velge flukt fra virkeligheten og legge skylden på den allerede tapende parten i saken, og samtidig rettferdiggjøre det ut fra henvisning til “deres kultur” og “deres typiske handlinger” som PPT har masse erfaringer med fra før!

PP-rådgivere og PP-kontorer som er dominert av det kulturellevistiske perspektivet har liten sjanse til å etablere konstruktive relasjoner og komme i gang med dialog med innvanderforeldre og deres barn. Jo større avstand de forestiller seg det er mellom sin egen og innvanderforeldrenes kultur, jo vanskeligere blir det å sette i gang et konstruktivt samarbeid. En av de alvorligste konsekvensene av dette, kan lettere forklares med det Festinger (1957) kaller *kognitiv disharmoni*. Dette innebærer at PP-rådgivere opplever diskrepans mellom sine erklærte holdninger mot minoritetsspråklige og det han/hun i virkeligheten praktiserer. En slik ubalanse gir opplevelse av ubehag, og bidrar til kognitiv disharmoni. Dette fører i sin tur igjen til at rådgiveren rasjonaliserer og rettferdiggjør denne diskrepansen ved å legge ansvaret på innvanderforeldrenes kulturelle bakgrunn. Endrer man ingenting, fortsetter denne mislykkede runddansen på den kulturellevistiske arenaen.

MULTIKULTURELL RÅDGIVNING DOMINERT AV DET ABSOLUTISTISKE PERSPEKTIVET

Slik det ble nevnt tidligere finner vi på det andre ytterpunktet det *absolutistiske perspektivet*. Rådgivere som er dominert av dette perspektivet, legger ingen vekt på rådsøkerens kultur. De er av den oppfatning at kultur spiller ingen rolle i de menneskelige tenke- og handleprosesser. De baserer sitt standpunkt på det kjente fenomenet at de psykologiske prosessene som for eksempel persepsjon, sensorisk regi-strering, hukommelse, prosessering osv. er allmennmenneskelige og dermed felles hos alle mennesker uansett kulturbakgrunn. At det oppstår forskjeller mellom mennesker, anses som noe som skyldes det enkelte

menneskes individuelle erfaringer. Kulturens påvirkning anses som nesten ikke-eksisterende for disse rådgiverne. I kartleggings- og utredningssaker prioriteres de individuelle erfaringene innvandrerforeldre har. Det er klart at individuelle erfaringer er viktige, men det problematiske her er at rådgiveren fornektet kulturens påvirkning på vedkommendes forhold til PPT-relaterte saker.

Jeg omtaler det sistnevnte som problematisk, fordi et slikt perspektiv kan føre til kulturell blindhet. Dette kan skape hindringer for en fullverdig kommunikasjon. En fornektende tilnærming til den rollen kulturen spiller, svekker rådgiverens kulturelle sensitivitet. Videre kan det absolutistiske perspektivet innebære at rådgiveren ikke er seg bevisst sitt eget kulturelle bånd, og hvordan dette er med på å forme hans/hennes egen forståelse av andre og omverdenen. Den rendyrkede absolutistisk orienterte rådgiveren har en tendens til å si at de behandler alle foreldre og elever på samme måte og likt. De foretar ingen kulturelle tilpasninger i møte med innvandrerforeldre i form av planlegging og tilrettelegging for fullverdig kommunikasjon mellom to subjekter, dvs. mellom en rådgiver som representerer det etablerte storsamfunnets institusjon og en innvandrerforelder som kanskje ikke enda er språklig og kulturelt handlekraftig i det samfunnet. Ifølge Lee (1999) vil en slik tilnærming medføre vansker i kommunikasjonen. Konsekvensene kan bli dårlig behandling av den rådsøkende forelder. Absolutistiske rådgivere legger ansvaret på innvandrerforeldrene når samarbeid ikke kommer i gang eller ikke fungerer eller når det avbrytes. De pleier å legge ansvaret på foreldrene, som enkeltindivider, i stedet for å reflektere over både den rollen, deres egen og innvandrerforelderens kulturelle referanseramme spiller i det mislykkede forholdet.

MULTIKULTURELL RÅDGIVNING DOMINERT AV DET UNIVERSALISTISKE PERSPEKTIVET

Slik det ble nevnt innledningsvis, finner man det universalistiske perspektivet i midten av den relativistiske – absolutistiske skalaen. De rådgiverne som er dominert av det universalistiske perspektivet, tar hensyn både til den menneskelige naturen, de psykiske prosessene og kulturens virkninger. Et viktig premiss for deres tilnærming er at mennesker i alle kulturer har de samme grunnbehovene, som mat, drikke, kjærighet og trygghet. Inne i seg opplever de de samme følelsene som glede, sorg, skuffelse, undring og kjærighet. De psykiske prosessene anses også for

å være de samme hos alle. Når det gjelder måten en dekker disse grunnbehovene på, den måten en uttrykker følelsene på og den måten en opplever de psykiske prosessene på, anses det som noe som påvirkes og formes av de sosiokulturelle og materielle forholdene en vokser opp i. På den måten skiller universalistiske rådgivere seg fra absolutistiske. Den universalistiske tilnærmingen er både menneskesensitiv og kultursensitiv. I rådgivningen kommer dette fram når rådgiveren er klar over at innvandrerforeldres forhold til PP-tjenesten og PP-rådgiveren påvirkes både av den enkelte forelders personlighet og av samspillet mellom dette og de sosiokulturelle og sosiomaterielle vilkårene de lever under. Rådgiveren er her klar over det asymmetriske forholdet som i utgangspunktet er der mellom systemet og det enkelte mennesket. Med det som utgangspunkt forsøker de å planlegge og ordne sitt forhold til foreldrene på en måte som kan eliminere risikoen for foreldrenes fravær fra det første og de etterfølgende møtene.

Et viktig forebyggende tiltak i denne sammenheng er å bli kjent med foreldrene og kommunisere med dem i forveien, slik at rådgiver-rådsøker-møtet mellom PP-rådgiveren og innvandrerforeldrene ikke blir deres første møte. Rådgivere som ønsker suksess i sitt forhold til og i sin kommunikasjon med innvandrerforeldre, trenger å ha varierte erfaringer med de sosiale sammenhenger og livssituasjoner som preger innvandrerforeldrenes daglige liv. Som rådgiver skal en være forsiktig med å bruke rådgivningssituasjonene som utgangspunkt for å øke sin kunnskap om innvandrerforeldrene (Lee, 1999). Det er viktig at rådgiveren styrker sin kompetanse gjennom kurs, aktiviteter, litteratur og filmer. Men minst like viktig er det at rådgiverne utvikler sin kompetanse gjennom naturlige kontakter med innvandremiljøer, og gjennom konsultasjoner med kollegaer og andre ressurspersoner.

Den universalistiske rådgiveren går et skritt videre og erkjenner at han/hun er nødt til å bli kjent med den virkeligheten som deres målgrupper er en del av. Samtidig glemmer ikke den universalistiske rådgiveren at det alltid er en ubalanse i makt mellom PPT og innvandrerforeldre med barn som har behov for PP-rådgiverens utredning og sakkyndige hjelp.

HVORDAN FREMME GODE VILKÅR FOR MULTIKULTURELL RÅDGIVNING?

I de foregående avsnittene har jeg belyst tre forskjellige perspektiver på rådgivning i forhold til innvandrerforeldre med barn som trenger PP-

tjenestens utredning. Slik leseren sikkert har oppdaget, har jeg tatt standpunkt i mine presentasjoner. Jeg har signalisert at både den relativistisk dominerte og den absolutistisk dominerte tilnærmingen til rådgivningen har flere svake sider enn sterke. Den universalistisk dominerte tilnærmingen har mye for seg, men jeg er av den oppfatning at det gjenstår mye i å presisere og relatere til konkrete rådgivningssituasjoner. Enhver praksis trenger passende vilkår.

I den resterende delen av denne artikkelen skal jeg drøfte tre fremgangsmåter som kan fremme gode vilkår for multikulturell rådgivning og utvikling av kompetanse i multikulturell rådgivning i dagens PPT Norge. Det handler om følgende fremgangsmåter:

1. Bevisst satsing på å ha en økt selvinnsett
2. Ærlig forsøk på å forstå innvandrerforeldrenes verdensoppfatning
3. Samarbeidsinnstilling og vilje til å fremme gjensidig "empowerment"

1. PP-rådgiverens bevisste satsing på å ha en økt selvinnsett

Det er viktig at rådgiverne er oppmerksomme på egne normer, verdier og preferanser i sin tilnærming til mennesker med en annen kulturell opprinnelse. Den tradisjonelle tilnærmingen til rådgivning baserer seg på den dominante kulturen og det etablerte systemets rutiner. Dette kan ha flere sider, fremgangsmåter, prosedyrer som er sterkt preget av monokulturelle og etnosentriske normer. I så fall er det stor risiko for at nye målgrupper med en annen kulturbakgrunn og andre livserfaringer enn det tradisjonelle medlemmer av storsamfunnet opplever maktesløshet i møte med det etablerte apparatet.

Rådgiverne blir i sin utdanning og yrkespraksis sosialisert til den dominante kulturens og de etablerte institusjonenes normer og forståelsesrammer. Denne sosialiseringen kan innebære at rådgiverne ikke på en tydelig måte reflekterer over de kulturelle verdiene og normene som deres yrkesutøvelse er preget av. De kan lett bli lite bevisste på det faktum at disse påvirker deres oppfatning av de nye målgruppene i systemet. Rådgivernes tidligere sosialisering, arbeidsrutiner, kulturelle bånd og språklige tilhørighet kan på den måten være blant de alvorlige barrierene for å kunne etablere et fungerende tillitsforhold, en fullverdig kommunikasjonsmulighet og reelle subjekt-subjekt forhold i møte med innvandrerforeldre med andre kulturbånd, andre språklige ferdigheter og andre erfaringer eller ingen erfaringer med et apparat som PPT.

Ifølge Sue & Sue (2003) verdsetter rådgivere foreldre som er ekspressive og som kulturelt står dem nær. Er man som rådgiver ikke bevisst slike mekanismer, kan man veldig lett forvente et problematisk forhold mellom PPT og innvandrerforeldre. Man normaliserer et slikt forhold som egentlig i utgangspunktet kunne ha vært forebygget.

Språk som kulturbærende redskap spiller en vesentlig rolle i denne sammenheng. Det er av vesentlig betydning at rådgiveren er bevisst på at hans/hennes tilhørighet og bånd til samfunnets dominante kultur og språk og mestringskompetanse i disse, påvirker deres yrkesutøvelse. Det er vanlig at den måten han/hun ser på, tolker og vurderer ting, fenomener, hendelser, andres handlinger og oppførsel, er farget av hans/hennes bakgrunn og verdensoppfatning. Disse virker inn når rådgiveren tolker informasjon som kommer fra rådsøkende innvandrerforeldre. I denne sammenheng er det ikke bare de norske ordene en rådgiver lytter til og tolker, men vedkommende innhenter informasjon om familien fra det han/hun har hørt fra media og ut fra hvordan de bruker det norske språket. De tolker innvandrerforeldrenes nonverbale handlinger basert på egne kulturelle bånd, språklige tilhørighet og verdensoppfatning som bakgrunnsteppe.

Rådgiverens ubevisste forhold til disse fenomenene får store konsekvenser i rådgivning av innvandrerforeldre med manglende eller svake norskspråklige ferdigheter. Slike familier kan vurderes til å ha svak kompetanse på flere områder. Dette kan føre til at PPT ikke klarer å hente fram familiens sterke sider og ressurser som kan støtte eleven. En slik undervurdering fører til umyndiggjøring av familien, noe som ikke er i samsvar med enhver rådgivningsmålsetning. For å kunne drive profesjonell multikulturell rådgivning bør rådgiveren være klar over de ovennevnte kulturelle barrierene ved å utvikle kjennskap til sine kulturelle normer, verdier, tro, sosialkassetilhørighet og hvilken målestokk som anvendes for å vurdere normalitet og avvik. Videre er det av vesentlig betydning at de er oppmerksomme på hvordan disse kan interferere med deres evne til å arbeide med innvandrerforeldre. Dette nødvendiggjør refleksjon over egne tanker, verbale og nonverbale handlinger. Hensikten er at rådgiveren får økt selvinnsikt. Dette er første skritt på veien for å kunne utvikle en empatisk forståelse overfor innvandrerforeldre.

2. Ærlig forsøk på å forstå innvandrerforeldrenes verdensoppfatning

Foreldre med innvandrerbakgrunn er en språklig, utdanningsmessig og kulturell heterogen gruppe. Det å håndtere denne heterogeniteten i råd-

givningssammenheng er en stor utfordring. Det å kunne gi adekvat råd og støtte til de ulike foreldregruppene forutsetter empati, forståelse og innsikt i de ulike foreldregruppenes verdensoppfatninger. Derfor er jobben utfordrende og krevende. Det å forstå andres verdensoppfatning krever et ærlig forsøk på å forstå, en reell motivasjon til å sette seg inn i og lydhørhet overfor kulturer som målgruppen representerer. Alt dette nødvendiggjør, som nevnt tidligere, kontakter med innvandrerforeldre. Ifølge Allport (1961) fører kontakter med ulike grupper til en økt kjennskap til og bedre forståelse av disse gruppene. Dette kan være med på å redusere eventuelle negative fordommer. Kontakter som etableres med minoritetsgrupper utenom rådgivningssammenhenger, gir ofte bedre mulighet til å utvikle førstehånds kjennskap til hverandres liv, historie, bakgrunn, redsler, forventninger og livsvilkår. Jo flere førstehånds erfaringer en rådgiver har med ulike minoritetsgrupper, jo bedre blir de i stand til forstå de forskjellige foreldres verdensoppfatning. Rådgiverens refleksjoner over slike gruppers erfaringer og informasjon, kombinert med den tidligere nevnte øke selvinnsikten, kan løfte forholdet mellom PPT og innvandrerforeldre et viktig hakk oppover.

I praksis innebærer innsikt i en annen persons/families verdensoppfatning blant annet at rådgiveren gjør en aktiv innsats for å fange opp foreldrenes definisjon av familie og dens rolle. Er de medlemmer av en kjerne familie eller utvidet familie? Hvilke endringer har skjedd i familiestrukturen etter at de flyttet til Norge? Hva innebærer endringer i familiestrukturen for medlemmene i familien? I hvilken grad er deres bakgrunn preget av kollektivistiske eller individualistiske kulturer? Hvordan er deres oppfatning av eldre og yngre generasjoner? Hvordan er det med kjønnsroller i familien? Hvilke symboler som f. eks. valg av ord, gester og mimikk, klesdrakt, hårfrisyre og lignende, tar de i bruk? Hva slags skoleerfaringer har de? Hva slags forventninger har de til skolen? Hva slags erfaringer har de med psykologer og pedagoger? Hva slags forestillinger har de om disse yrkesgruppene? Hva vet de om PPT? Hva slags referanserammer har de i forhold til PPT? Hva slags tidligere erfaringer har de med PPT og hva slags forventninger har de til PPT? Det å orientere seg om de aktuelle foreldrenes verdensoppfatning vil hjelpe rådgiverne til å forstå foreldrenes utgangspunkt bedre. Dette er en viktig plattform å innlede samarbeidet på.

Når vi snakker om det å orientere seg om foreldrenes erfaringer og verdensoppfatning synes jeg det er relevant å trekke inn to typer orienteringer som Lee (1999) tar opp, nemlig *kognitiv orientering* og *emosjonell orientering*. Den kognitive orienteringen virker ofte uproblematisk fordi

det dreier seg om å samle informasjon. Den emosjonelle orienteringen virker derimot krevende. Dette fordi denne type orientering innebærer bl.a. en følelsesmessig opplevelse av kulturelle forskjeller, holdninger og forestillinger. Dette kan oppleves utfordrende. Det er vanlig at man har et ubevisst forhold til slike forskjeller. Noen ganger baserer ens forestillinger om andre menneskers forskjellighet seg på ens tillærte holdninger og forhåndsdommer. Kunnskap om andre kulturer alene forandrer ikke ens følelsesmessige forhold til og handlinger overfor mennesker fra den kulturkretsen. Endringer i rådgiverens handlemåter og yrkespraksis i forhold til innvandrerforeldre kan noen ganger kreve et dyptgående oppgjør med egne holdninger, følelser, assosiasjoner, forestillinger, redsler og fordommer. Dette kan føre til emosjonelt ladede opplevelser som kan kreve seriøs og ærlig bearbeiding før eventuelle konstruktive endringer på rådgiverens personlige plan kan finne sted. Men at dette kan oppleves som en smertefull prosess, reduserer ikke dens viktighet. Utvikling av multikulturell rådgivningskompetanse kan av slike grunner være vanskelig, men ikke mindre viktig når vi står overfor den multikulturelle målgruppen.

3) Samarbeid for og vilje til gjensidig empowerment (bestyrking)

Det nærmeste norske ordet for det engelske ordet empowerment er "*bestyrking*". Empowerment i rådgivningssammenheng betyr å styrke målgruppens egen kontroll over sitt liv slik at personen kan foreta nødvendige handlinger for å realisere sine ønsker (Turnbull & Turnbull 2001). Man kan også vise til "hjelp til selvhjelp" i denne sammenheng. En "empowered" innvandrerfamilie er uansett dens språklige og kulturelle bakgrunn, en familie som har fått hjelp til å utvikle et bevisst kjennskap til sine styrker og svakheter. Familien har fått hjelp til å jobbe aktivt for å vedlikeholde og forbedre sine sterke sider og kompensere for sine svakheter. Styrken til en rådsøkende innvandrerfamilie består av de midler, kunnskaper og muligheter den har til disposisjon for å foreta hensiktsmessige handlinger for å løse eller redusere omfanget av barnets problem.

I motsetning til en "empowered" familie, opplever "ikke-empowerede" familier seg makteløse. De klarer ikke å registrere og aktivisere sine sterke sider i møte med problemer. Foreldrene føler at de ikke har noen ressurser å hente fram for å takle vanskelighetene. Som PP-rådgiver har man en viktig oppgave i å ha positive forventninger til og "bestyrke"

slike foreldre. PP-rådgiverens jobb er ikke bare å styrke og bruke sin kompetanse overfor innvandrerforeldrene. Det å bestyrke foreldrene, og det å gi dem muligheter til å være likeverdige partnere i prosessen, og å aktivisere egne potensialer slik at de kan gjøre noe med sin egen situasjon, er også en del av “empowerment”-prosessen. Det å utforme og mobilisere en slik PP-rådgivningsprosess innebærer også “å dele makten” med innvandrerforeldre. Empowerment handler med andre ord å om å gjøre et asymmetrisk forhold symmetrisk.

Det dreier seg om å bestyrke innvandrerforeldre uten at en selv som PP-rådgiver får redusert makt. Turnbull (2001) drøfter et fenomen som de kaller kollektiv empowerment. Dette innebærer i denne sammenheng at rådgiveren som profesjonell yrkesutøver sørger for å bestyrke både seg selv og innvandrerfamilien som har behov for råd og veiledning. Det er her snakk om *gjensidig bestyrking*. Multikulturell rådgivning er avhengig av en slik kollektiv empowerment og gjensidig bestyrking.

I praksis kan dette bety følgende:

- PP-rådgiveren erkjenner at familier som regel har iboende ressurser som erfaringer, kunnskaper og ferdigheter som kan bidra til barns utvikling og læring litt mer enn noen har vært klar over.
- PP-rådgiveren føler at egne ressurser, som kompetanse i multikulturell rådgivning (som inkluderer bl.a. en dypere forståelse for eksistensen av egne og andres kulturelle bånd, ens evne til å ta tak i foreldrenes verdensoppfatning med empati og så vel emosjonell orientering som kognitiv orientering om innvandrerfamiliens livssituasjon), inngår som en viktig del av en slik bestyrkingsprosess.
- PP-rådgiveren legger forholdene til rette for et godt samarbeid med innvandrerforeldrene i tråd med tanken om kollektiv empowerment. Et slikt samarbeid forutsetter en passende plan, en passende kontekst og et passende tidspunkt. Videre forutsetter dette tilstrekkelige muligheter til fullverdig kommunikasjon når møtet og samarbeidet kommer i gang.

At kommunikasjonsforholdene, planen, konteksten og tidspunktet defineres som passende, skal ikke bare basere seg på skolens eller PPTs definisjoner, men også av de impliserte foreldrenes. Dette handler om gjensidig bestyrking, kollektiv bestyrking. Det handler om å dele makt med foreldrene og eliminere det asymmetriske forholdet.

INNVANDRERFORELDRENE'S FRAVÆR PÅ FØRSTE MØTE

I snart mer enn atten år har jeg hatt tette kontakter med mange PPT-kontorer og PP-rådgivere. Et gjennomgående tema og problem for en god del av dem ser ut til å være innvandrerforeldrenes fravær på første møte om barnas situasjon. Jeg innser at det er et problem når hjelpgiveren er på plass, mens den som trenger hjelp ikke er der. Hvis de overfornevnte betingelsene er på plass, bør PPT spørre seg om innvandrerforeldrene vet hva de kan oppnå ved å delta på møtet. Min naive tro er at ingen mennesker avstår fra å oppnå noe som er ønskelig, dersom de sikkert vet at de vil oppnå det. Det er til syvende og sist deres barn det dreier seg om. Hvis kommunikasjonsmulighetene, planen, konteksten og tidspunktet er passende, og de likevel ikke deltar på møtet, kan vi ha en rimelig grunn til mistanke om at innvandrerforeldrene ikke vet hva de og deres barn kan gå glipp av når de ikke samspiller med systemet. En annen grunn kan være at innvandrerfamilien fra tidligere har negative opplevelser og erfaringer med formelle møter med det offentlige apparatet. Mennesker vil av natur unngå situasjoner hvor de ikke har kontroll over det som skal skje. Da blir det et spørsmål om slike møter med PPT er av en slik art at de kan gi foreldrene en opplevelse av å ha kontroll over det som vil skje i konteksten. Et lite usikkerhetsmoment kan noen ganger være nok til at de ikke deltar på et møte, selv om det kan få alvorlige konsekvenser for barnets situasjon i form av forsinket hjelp etc.

For å eliminere en slik uheldig situasjon finner jeg det riktig å foreslå følgende:

- Innvandrerforeldrenes første møte med PP-rådgiveren må ikke være det første møtet om barnets situasjon. PP-tjenesten og rådgiverne må møte innvandrerforeldre i andre sammenhenger på skolen og gi dem muligheter til å få reelt kjennskap til PPT og dets oppgaver. At PP-rådgiveren deltar på foreldremøter og gir forståelig informasjon til minoritetsspråklige foreldre om PPT, kan tenkes som et viktig tiltak i denne sammenheng.
- PPT tar initiativ til temakvelder hvor foreldrene velger temaene. Til slike kvelder bestemmer foreldrene om det skal brukes tolk eller om det skal være foreldrene selv som bidrar til at alle foreldre forstår og deltar aktivt i temakvelden.
- PPT tar initiativ til temakvelder hvor de tar opp faglige temaer, som for eksempel testenens innhold og hva som forventes av barn når det gjelder ulike kunnskapsområder og språklige ferdighetsområder.

Slike temamøter kan bestyrke foreldrene. Samtidig kan slike møter skape positive rykter om PPT, da innvandrereforeldre på slike temamøter lettere kan få kjennskap til PP-rådgivernes kompetanse. De kan lettere forholde seg til og engasjere seg i barnas problemer. Dette i sin tur kan bidra til å forbedre innvandrereforeldrenes forhold til og benyttelse av PP-tjenestens kompetanse – dog ikke på deres første, men andre eller tredje møte! Sagt med andre ord, PPTs første møte med foreldre må ikke handle om det enkelte barns problem, men om PPTs kompetanse og formidling av nyttige kunnskaper som kan bestyrke innvandrereforeldrene.

AVSLUTNING OG KONKLUSJON

Multikulturell rådgivning handler om...

I denne artikkelen har jeg tatt opp et utfordrende, men viktig tema. Multikulturell rådgivning er en nødvendig strategi i dagens flerkulturelle virkelighet i skole og samfunn. PPT er en for viktig institusjon til å skulle bli for lite brukt av innvandrereforeldre. Kompetanse i multikulturell rådgivning handler om selvrefleksjon og ærlig engasjement i og empati med svake grupper i samfunnet. Multikulturell rådgivning handler om å være klar over eksistensen av flere perspektiver og velge det riktige som fungerer. Multikulturell rådgivning handler om å gjøre et asymmetrisk forhold symmetrisk, og et umyndiggjørende og truende forhold til et bestyrkende og tillitsfullt.

Multikulturell rådgivning handler om å dele makt, uten å miste kompetanse, men styrke den. Styrking av PP-rådgivernes kompetanse i multikulturell rådgivning handler også om reelle endringer i de etablerte rutiner og tradisjonelle fremgangsmåter. Det handler også om å ta mennesker som mennesker og deres kultur, livssituasjon, utviklingsmuligheter og problemer på alvor. Multikulturell rådgivning handler også om å gjøre noe med de eksisterende forholdene slik at PPT som institusjon kommer nærmere innpå innvandrereforeldre og deres barn. Et stor andel av innvandrereforeldre kommer fra land hvor det ikke er et pedagogisk-psykologisk hjelpeapparat slik som PPT fungerer i Norge.

Historisk sett har begrepene psykologi, psykologisk og psykolog ikke hatt de positive assosiasjonene i alle land og kulturkretser. Når noen innvandrereforeldre bringer med seg negative assosiasjoner om slike institusjoner og yrkesgrupper, blir det ikke lett for dem å skjønne det norske systemet. Og når det norske systemet fortsetter med sine eksisterende rutiner og praksis, er risikoen stor for sementering av nye målgruppers

tidligere forestillinger om PPT. Multikulturell rådgivning handler dermed om endring i den hensikt å treffe de nye målgruppene og deres behov.

Jeg er klar over at feltet omfatter flere spørsmål og perspektiver. Artikkelen tar opp bare noen av disse perspektivene, og antyder bare noen praktiske løsninger. Flere ting som jeg tar opp i artikkelen, kan diskuteres, men jeg synes at behovet for kompetanseutvikling i multikulturell rådgivning i PPT og andre hjelpeapparat ikke diskuteres i dagens Norge. Mot denne bakgrunn anser jeg det som viktig at flere og flere engasjerer seg i dette temaet i PPT.

REFERANSER

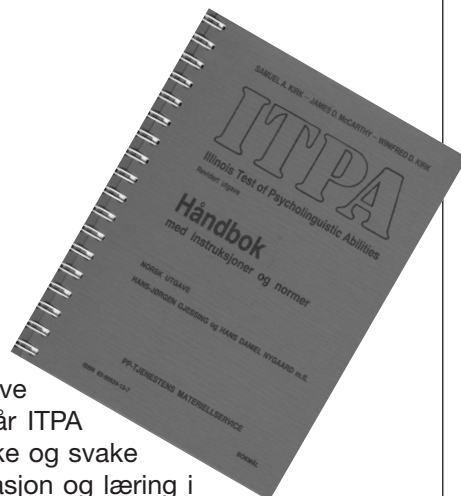
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and Growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Festinger, L. (1957). *A Theory of cognitive dissonance*. Evanston, IL: Row & Peterson.
- Gelso, C og Fretz, B (2001). *Counselling Psychology*. USA: Wadsworth Group/Thomson Learning.
- Hofstede, G. (1993). *Kultur og organisasjoner*. Oslo: Bedriftsøkonomens Forlag.
- Lee, W. M. L. (1999). *An Introduction to Multicultural counselling*. Philadelphia: Taylor & Francis.
- Socrates Commenius 2.1(2002). *Inter Guide. A practical guide to implement intercultural education at schools*. Spain: Universidad Nacional de Educacion a Distancia.
- Sue, D. W. & Sue, D (2003). *Counseling The Culturally Diverse Theory and Practice*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Turnbull, A. & Turnbull, R. (2001). *Families, Professionals, and Exceptionality Collaborating for Empowerment*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Meral R. Øzerk

Torshov Kompetansesenter
Bredtvedtveien 4
Pb. 13, Kalbakken
0901 Oslo
tlf. 22 90 17 00 / 22 90 17 47
e-post: meral.ozerk@statped.no

ITPA

ILLINOIS TEST OF PSYCHOLINGUISTIC ABILITIES

ITPA er en diagnostisk prøve for vurdering av spesifikke kognitive evner hos barn i alderen 4–10 år. ITPA gir informasjon om barnets sterke og svake sider når det gjelder kommunikasjon og læring i sin alminnelighet.

ITPA er derfor et nyttig hjelpemiddel i arbeidet med diagnostisering og, ikke minst, forebygging av språk- og lærevansker.

Resultatene fra prøvingen med ITPA uttrykkes ved hjelp av en funksjonsprofil. En ujevn profil kan være tegn på spesifikke lærevansker; og ITPA vil i slike tilfelle kunne si noe om på hvilke områder en bør sette inn funksjonstrening med individuelt tilrettelagte treningsprogram.

Bruken av ITPA forutsetter at man har gjennomgått spesielle kvalifikasjonskurs. ITPA-kurs arrangeres av Universitetet i Bergen, Statens spesiallærerhøgskole og flere av lærerhøgskolene.

ITPA foreligger både på nynorsk og bokmål.

PRISER:

ITPA komplett med koffert	kr 2.000.00
Pakke med 20 noteringshefter, samt diverse utfyllende materiell	» 330.00

I TILLEGG KOMMER MVA

Send inn Deres bestilling til:

Tlf. 61 32 80 21

Fax 61 32 80 02

E-mail: bestilling@pp-tmateriell.no

**PP-TJENESTENS
MATERIELLSERVICE
BOKS 115 – 2714 Jaren**